

Ikrek a majsai anyakönyvekben 1738 - 1860

Az index a kiskunmajsai településkönyv összeállításánál jött létre.¹

Genealógiai szempontból az ikrek kiemelt kutatását indokolja, hogy az általános orvosi szemlélet szerint a többes terhességre való *hajlam* öröklődik, mely azután ha generációkon keresztül rejtve is marad, olykor ismét (váratlanul) felbukkan. Bizonyos, hogy az ikerszülések gyakoribbak az északi népeknél, és azon családokban, amelyekben már születtek ikrek. Úgy reméljük, hogy a majsai ősökkel rendelkező családkutatók, valamint néprajzi-helytörténeti kutatásokkal foglalkozók haszonnal böngészhetnek az adatok között – akkor is, ha jelenleg nincs ismert ikercsaládtagjuk!

Az 1860.dec.30.-i kutatási határnapig a 26389 születési bejegyzés között 441 ikerszületés (887 ikergyermek, az összes születés 3,36%-a) található az anyakönyvekben. A lista ezen felül tartalmaz még további 12 ikerszületési (24 ikergyermek) adatot, melyek az anyagfeldolgozás során 1860 - 1905 között véletlenszerűen a látótérbe kerültek. Néhány arányszámnál – ahol ez értelmes választás volt -, a regiszter összes ikerszámát (453) és összlétszámát (911 fő) vettük alapul.

A 453 ikerszületésből négyes ikrek nem születtek, és csak öt esetben születtek hármas ikrek². Két esetben ismeretlen vagy meghatározhatatlan az anya személye, mert csak a gyermekek halotti anyakönyvi korbecslése alapján kerültek a listába. Egyiküknél (Kiss József) csak vélelmezhető, hogy gyermekei esetében ikrekről van szó. A másik esetben bizonyos az ikerszületés (egy órásan hunytak el), de a halotti anyakönyv csak az apa nevét hozza (Balogh Mihály), és a sok alternatíva miatt nem lehet az anya személyét meghatározni. További öt esetben az ikrek születéséről szintén csak a halotti anyakönyv tudósít, de náluk sikerült az anyát beazonosítani.

Az anyakönyvi adatokból nem lehet megállapítani a valódi (azaz az egypetéjű), ill. az ál- (vagy kétpetéjű) ikrek pontos számát. Utóbbiak genetikai értelemben „csak” azonos időben született testvérek, de az egyszerűség kedvéért mindkét kategóriát együtt értve beszélünk róluk, hisz számos dimenzióban (pl. az anyák fájdalma, a felnevelés nehézségei, a gyermekek testi fejlődése, magas mortalitása, lelki sorsközössége, stb.) azonos mindkét kategória esetében. Megközelítő becslést azonban kaphatunk a valódi ikrek számáról, hisz tudjuk, hogy az egypetéjűek mind azonos neműek is, a kétneműek pedig biztosan kétpetéjűek. De nem minden azonos nemű ikerpár egypetéjű, közöttük a kétpetéjűség aránya épp akkora, mint az összes ikerfogantatások esetében.

Az egynemű ikrek száma 274 (140 fiú- és 134 leánypár), a kétneműeké 179 (n=453), vagyis az összes iker 39,5%-a biztosan többpetejű. Ez az arány igaz lehet az egynemű ikrek esetében is, vagyis az egynemű ikrek 274-es számát csökkenteni annak 39,5%-a, azaz ~108 fő. Tehát az egypetéjű (valódi) ikrek becsült száma 166 pár (az összes ikrek ~ 36,6%-a; az összes születés ~ 6,29‰), míg a kettő (vagy több) petejű (ál) ikreké 287 pár.

A leggyakoribb névválasztás egynemű fiúknál a Péter - Pál (19 pár, 13,6%; n=140), lányoknál a Mária - Anna (10 pár, 7,5%; n=134), a kétneműeknél az Ádám – Éva (50 pár,

¹ Weber György: „Kiskunmajsai és a filiák családjai a r.k. anyakönyvek adatai alapján 1738 – 1860” Kézirat (várható megjelenés 2017)

² Lásd a Halász János – Udvardi Anna; Kiss Mátyás – Molnár Julianna; Macska András – Nigrényi Magdolna; Pintér István – Baranyi Borbála és Szabó András – Stopor Franciska családokat.

~30%; n=179). Utóbbira legtöbb „joga” nyilván a decemberben született Ádám/Éváknak volt, különösen, ha éppen dec. 24-én születtek!³

A listában dőlt betűvel szedett gyermekek legalább egyszer megházasodtak (102 fő, 11,2%; n=911, ebből leány: 48; fiú 54). Ez jellemzően az ikrek egyik (erősebb, életrevalóbb) felének sikerült, de tizennégy házaspár ikreinel bebizonyosodott, hogy az ikerpár mindkét tagja házasságot kötött.⁴ A halálozási adattal nem rendelkező ikrek közül 50 főről szintén tudjuk, hogy legalább egyszer megházasodott. Miután vélhetőleg az ismeretlen sorsú (251 fő, lásd alább) ikrek között is nagyjából 10%-os lehetett a családalapítók aránya, további 25 fővel megnövelve a 102-es létszámot, kijelenthető, hogy a 911 ikergyermekből nagyjából (102+50+25=) 177 fő (19,43%) jutott el a családalapításig. A felnőttkort igazoltan megért, de családot biztosan nem alapító ikrek⁵ száma 14 fő (1,54%, ebből nő 6, férfi 8 fő), a többi ikergyermek (720 fő, 79,0%) fiatalon – születésekor, csecsemőként, gyermekként, ifjú serdülőként - elhunyt. Ebből 610 főnek ismerjük a pontos halálozási idejét. A családot alapított ikrek további genealógiai adatait lásd a már említett kiskunmajsai településkönyvben.

A kettő ikret nemző házaspárok közül senkinél nem fordult elő, hogy mind a négy gyermek megérte a felnőtt kort. Egy esetben a négy ikergyermekből három legalább egyszer megházasodott.⁶

A listában dőlt betűvel szedett anyák többször is szültek ikreket.

Ebben a rekorder Udvardi Anna, aki háromszor „sima” kettes, egyszer pedig hármas ikreket szült Halász Jánosnak (s a 9 gyermek közül végül kettő eljutott a családalapításig!).

Háromszor öt asszony szült ikreket,⁷ nemi megoszlásban három egynemű (kétszer leányok, egyszer fiúk), és kettő vegyes nemű gyermekekkel.

A korai házasodásnak és a magas termékenységi rátának köszönhetően 37 asszonynak (8,1%; n= 453) volt lehetősége kétszer is ikreket szülni.⁸

Két ikerpár házasságon kívüli kapcsolatból származott.⁹

³ Lásd pl. Gyurkovics András – Szalai Rozália ikreit!

⁴ Lásd a Balkó József – Kránicz Katalin; Csöke Mihály - Márk Klára; Felföldi Béla - Pap Katalin; Fülöp István - László Erzsébet; Hornyák János - Hunyicska Veronika; Kovács István - Behány Anna, Kránicz Mátyás - Fekete Éva, Krupiczka Miklós - Szabó Judit, Leány József – Balogh Anna; Szabó Mihály – Gál Veronika, Szalai György – Fülöki Katalin, Terbe István – Tajti Ágnes, Torma József – Balogh Borbála és Vékony István – Harkai Anna házaspárok gyermekeit.

⁵ A számítás alapja a kereszteleési anyakönyvi dátumtól számított és betöltött 16 (nőknél) ill. 18. életév (férfiaknál).

⁶ Lásd az Elek József - Fazekas Anna házaspár gyermekeit.

⁷ Budai Lídia Csontos Sándornak; Csontos Zsuzsanna Juhász Józsefnek, Gyöngyösi Ilona Farkas Mihálynak, Huszka Katalin Surján Mártonnak; ill. Pintér Erzsébet Kovács Mihálynak. Utóbbi esetben ráadásul az ikrek egymást követő szüléssel jöttek világra (és a hat gyermekből egy családot alapított!)

⁸ Lásd Balkó Erzsébet Virág Jánosnak; Bódi Apollónia Nagy Sándornak; Bodor Judit Hulman Jánosnak; Bugyi Erzsébet Molnár Lászlónak; Csábi Ilona Szabó Andrásnak; Csillag Katalin Busa Tamásnak; Csontos Anna Surján Pálnak; Csontos Erzsébet Fehér Mihálynak; (egy másik) Csontos Erzsébet Pernecki Józsefnek; Deák Erzsébet Tompos Jánosnak; Fazekas Anna Elek Józsefnek; Felföldi Erzsébet Csillag Mártonnak; Gál Veronika Szabó Mihálynak; Géczy Anna Nyerges Mihálynak; Györfi Zsuzsanna Horváth Jánosnak és egy ismeretlen férfinak – (talán Lajter Ferencnek?); Háger Teréz Juhász Jánosnak; Hornyák Erzsébet Lukács Mihálynak; Horváth Julianna Nagy Józsefnek; Hunyadi Erzsébet Ruskó Györgynek; Hunyadi Teréz Garas Gáspárnak; Józsa Erzsébet Tabajdi Lukácsnak; Kovács Éva Bodor Istvánnak; Kuszli Erzsébet Patyi Pálnak; Leány Erzsébet Czinkóczi Józsefnek; Lévai Erzsébet Péntek Fábiánnak; Maróti Erzsébet Terbe Antalnak; Molnár Éva Sólya Mártonnak; Nagy Erzsébet Csillag Jánosnak; (egy másik) Nagy Erzsébet Markó Andrásnak; Szabó Katalin Kovács Andrásnak; Szőke Ilona Harkai Józsefnek; Seres Ágnes Horváth Józsefnek; Tóth Zsuzsanna Balogh Ferencnek; Varga Katalin Hunyicska Mihálynak; Vedres Borbála Boros Jánosnak; Vereb Rozália Gerzsány Józsefnek;

⁹ Lásd Pap Ilona és özv. Györfi Zsuzsanna gyermekeit

Nem fordult elő egyszer sem, hogy egy férjnek több feleségtől, vagy egy asszonynak több férjtől is szülessen ikergyermek.

Férfiak	db	Nők	db
Balogh	12	Csontos	10
Kovács	11	Kovács	11
Nagy	11	Nagy	11
Patyi	11	Szabó	19
Szabó	16	Tóth	11
Molnár	9	Varga	10

1. táblázat A leggyakoribb iker-vezetéknevek az előfordulás számával.
(A több ikergyermeket is nemző házaspárok nevei csak egyszer kerültek beszámításra!)

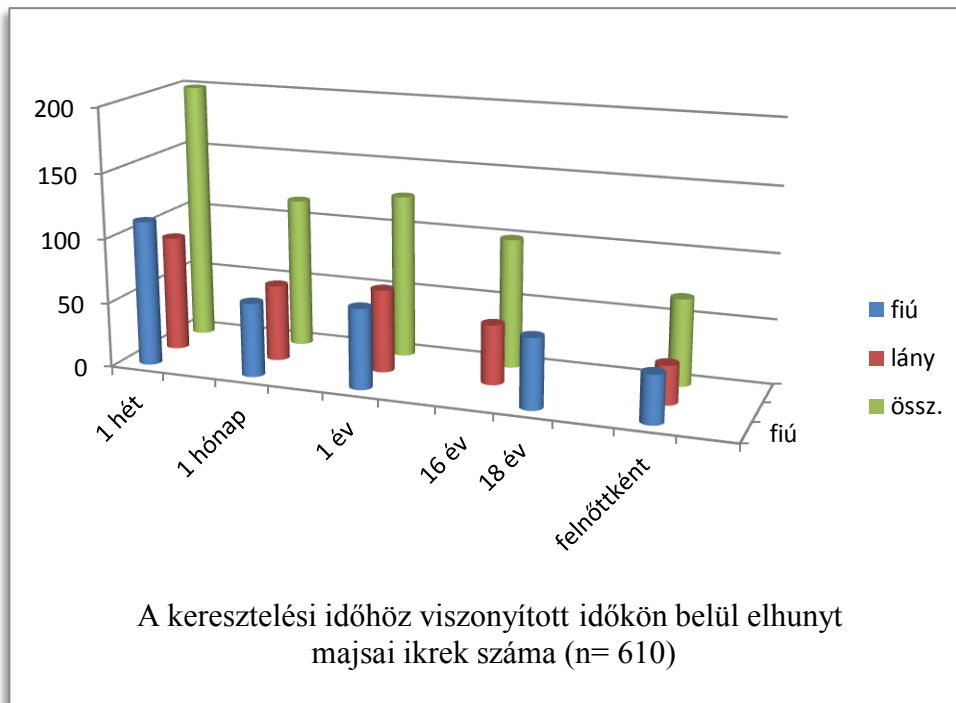
Jellemzően az ikreket születésük napján (gyakran az erre felhatalmazott bábák) megkeresztelték, általában tehát a keresztelési idők egybeestek a születési idővel. Olykor azonban késett a keresztelés, vagy legalább a keresztelés anyakönyvezése (akár annyira is, hogy a halotti anyakönyv szerint előbb hunytak el az ikrek, mint megszülettek!¹⁰). Legtöbbször azonban nem derül ki maga a késés, ráadásul nem felejtendő, hogy az anyakönyv vezetése gyakran emlékezetből, vagy kis emléketlikről másolva utólag történt. Nem tudható tehát bizonyosan minden ikergyermek születési ideje. Emiatt a halálozási statisztikából kihagytuk az egy órás/egy napos halálozás összeírását, első intervallumként az egy héten belül elhunyt kategóriát állítottuk fel.

Megjegyzendő, hogy jellemzően az egyes kategóriák első harmadára esik a halálozások $\frac{4}{5}$ -e! Vagyis pl. a 18. életév betöltése előtt elhunyt fiúk zöme még hatéves kora előtt, az 1 életévük betöltése előtt elhunytak zöme 4 hónapos kora előtt, stb. elhunyt! Ez még a felnőtt kategóriára is igaz. Pl. a (táblázatban külön kategóriában nem szereplő) 14 felnőtt, de családot nem alapított ikerből hat még 20 éves kora előtt, további öt még 40 éves kora előtt elhunyt, s csak ketten éltek 60 évnél tovább!

¹⁰ Lásd pl. Busa István – Balogh Ilona, Kovács Pál – Krupicza Anna vagy Nagy Pál – Harkai Judit ikreinél!

A keresztelési időhöz viszonyított időközön belül elhunyt majsai ikrek száma (n=610)													
	1 hét		1 hónap		1 év		16 év	18 év	felnőttként		össz.		
	fő	%	fő	%	fő	%	fő	fő	%	fő	%	fő	%
fiú	112	12,3	57	6,3	62	6,8		54	5,9	37	4,1	322	35,3
lány	89	9,8	59	6,5	64	7,0	46		5,0	30	3,3	288	31,6
össz.	201	22,1	116	12,7	126	13,8	100		11,0	67	7,4	610	67,0

2. táblázat Halálozás életkorok szerint

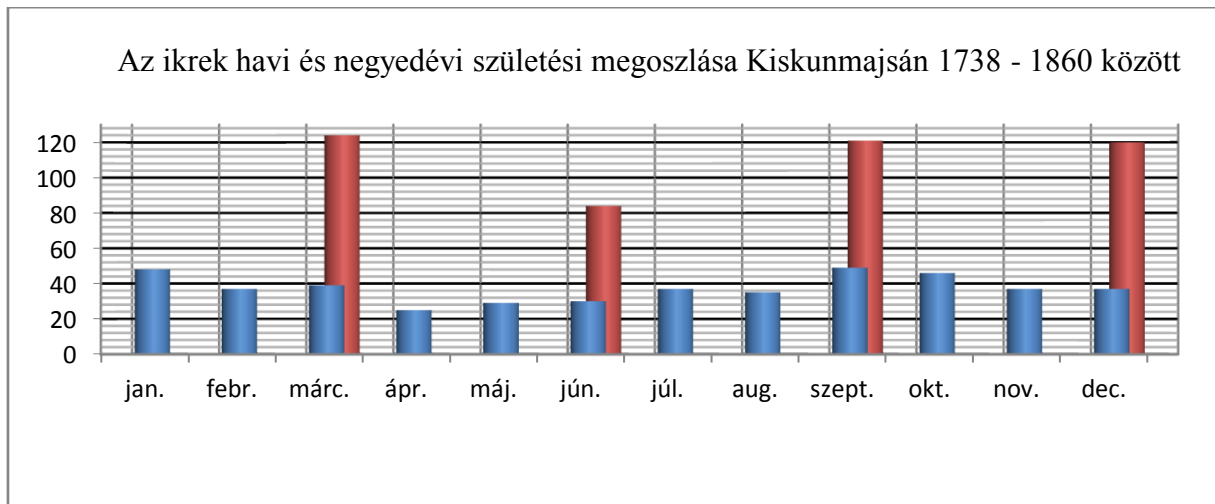

Az ikerkutatások divatos irányzata a születések ciklikus növekedését valamely külső körülményhez kötni. Az elmélet lényege hogy a relatíve hosszabb születésmentes időket egy születésszámban gazdag, rövidebb ciklus követi, és a születési hajlandóság megugrásának okát objektív (külső) körülményekkel próbálják magyarázni, ahol a születésben gazdag ciklusok frekvenciája azonos a serkentőleg ható – népi hiedelmi, vagy több-kevesebb tudományos alapossággal bíró - külső körülmények megjelenésével. Ilyen exogén hatás lehet pl. csillagászati jelenség, különböző környezeti (időjárás, vegyi hatások, stb.) ágensek, de Kiskunmajsja esetében felmerült a gyanú, hogy a török utáni migráció Jászládány felőli kontingense importálta a hajlamot, mert a „*jászládányi és -környéki földek igen termékenyek voltak, mely oka lehet a ladányi ikrek 18. század második felében tapasztalt kiemelkedő ikerszületés-számának.*”¹¹

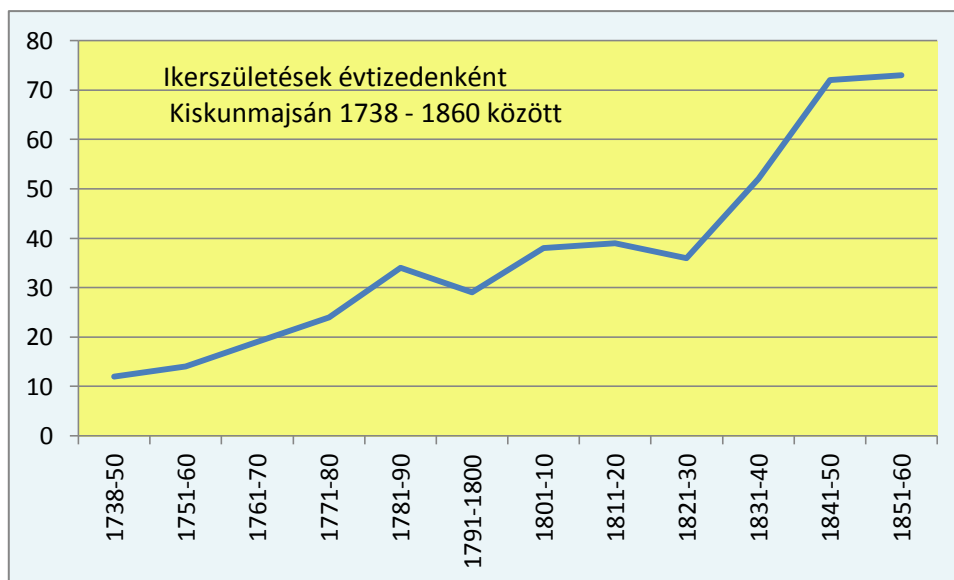
Az anyakönyvi adatokból ezt az elméletet nem sikerült igazolni. Ennek részben oka, hogy jelen írás keretein túlmutat a „*bizonyos külső körülmények*” keresése, csak néhány tisztított adattal próbálhattunk ciklikus összefüggést keresni. Másrészt – ha mérhető lenne -, akkor sem

¹¹ Mikusné Pomázi Anna kutatótárs adatközlése. Ennek forrása: ifj. Palugyay Imre: „Jász-Kún Kerületek s Külső-Szolnok vármegye leírása”, Pest 1854 http://vfek.vfmk.hu/00000109/letoltes/palugyay_imre_jasz-kun_keruletek_s.pdf (elérés 2016.jan.4.)

egyetlen település, hanem egy nagyobb régió adatai igazolhatnák e tételt. Az anyakönyvek már jelzett pontatlanságai miatt a napszakra (reggel-délelőtt-délután-este-éjjel-hajnal), órára, a hét napjaira és a hét egyes szakaszaira (hételeje, hétvége, stb.) eső születések ciklikusságát nem lehet az adatokban keresni. A havi bontásban vizsgált születésszámok is sokkal inkább csak a fogantatások idejét (a legtermékenyebb, ill. legkevésbé termékeny hónapokat) sugalmazzák, mint bármilyen külső körülmény hatását, hisz az ápr.-máj.-jún (vagyis a 2. negyedév) szignifikánsan kevesebb születésszámán kívül az év többi szakaszában nagyjából egyenletes a születésszámok megoszlása.

Hasonlóképpen a születésszámok évtizedes bontásánál, ahol a születések növekménye elsősorban köthető a lakosság szám növekedéséhez, semmint bármilyen feltételezett külső körülményhez.

Minden egyéb kutatásnak pedig előfeltétele a „*valamely külső körülmény*” konkrét megfogalmazása, a befolyásoló hatásának hipotézise, mely azonban már nem témája jelen írásnak.

Az ismeretlen sorsú (sem halálozási, sem házassági adattal nem rendelkező) ikrek száma 251 (27,5%; n= 911). Ez a csoport vagy kiesik a kutatási időből (1860 előtt születtek, de utána hunytak el, vagy alapítottak családot), vagy a nagyon korai idők intenzív migrációja idején a majsai születést követően családjukkal hamar továbbvándorolva a környező filiák/plébániák valamelyikén eltűntek a látótérből.¹² Egy részük (max. 10%, azaz kb. 25 fő, lásd a becslés alapját feljebb!) családot alapíthatott a környező településeken, és nagyjából 1 – 1,5%-uk megérhette a felnőttkort családalapítás nélkül. Esetleg a Majsán családot alapítók között is maradt néhány, akit nem sikerült családjával összekapcsolni, de 1-2%-nál (3-6 főnél) ez sem lehet több. Mindenképpen marad tehát egy számottevő réteg (erős becsléssel min. 30%-uk, vagyis legalább 75 fő!) az ismeretlen ikrek között, akikről egyetlen alternatívaként feltételezni kell, hogy bár gyermekként Majsán hunytak el, mégis, vagy nem kaptak egyházi temetést, vagy tévedésből, hanyagságból nem kerültek be a halotti anyakönyvbe!

Következzenek hát az ikrek a születésük sorrendjében.

Bogád, 2016. jan 4.

Wéber György

¹² Más plébánián kerültek az esketési ill. (gyakrabban) a halotti anyakönyvbe!